

YOSHLARNING AXLOQIY TARBIYASINI SHAKLLANISHIDA TARIXIY VA IJTIMOIIY OMILLARNING O'RNI

Ahmedova Dilrabo Sa'dullayevna

Katta o'qituvchi Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasining shakllanishida tarixiy jarayonlar va ijtimoiy tizimlarning o'rni va roli tahlil qilinadi. Yoshlarning axloqiy qadriyatlari va dunyoqarashlari ijtimoiy tizim, iqtisodiy holat, ta'lim, madaniyat va tarixiy jarayonlarning o'zaro ta'siridan shakllanadi. Sovet davri, mustaqillik davri va globalizatsiya kabi turli tarixiy davrlar yoshlarning axloqiy qarashlariga ta'sir ko'rsatgan. Shuningdek, ta'lim tizimi, oila va madaniy merosning ta'siri ham ko'rib chiqilgan. Maqola, yoshlarning axloqiy tarbiyasini shakllantirishda tarixiy va ijtimoiy omillarning o'rnini o'rganish orqali jamiyatning rivojlanishiga hissa qo'shishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Yoshlar, ma'naviy-axloqiy qiyofa, tarixiy jarayonlar, ijtimoiy tizimlar, ta'lim, madaniyat, axloqiy qadriyatlar, milliy identifikatsiya, globalizatsiya, oila, tarbiya, tarixiy meros, mustaqillik, sovet davri.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ И СОЦИАЛЬНЫХ СИСТЕМ В ФОРМИРОВАНИИ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО ОБЛИКА МОЛОДЕЖИ.

Аннотация: В данной научной статье рассматривается роль исторических процессов и социальных систем в формировании духовно-нравственного облика молодежи. Нравственные ценности и мировоззрение молодежи формируются в результате взаимного влияния социальных систем, экономической ситуации, образования, культуры и исторических процессов. Различные исторические эпохи, такие как советский период, период независимости и глобализация, оказывали влияние на нравственные взгляды молодежи. Также рассматривается влияние образовательной системы, семьи и культурного наследия. Статья направлена на изучение роли исторических и социальных факторов в формировании нравственного воспитания молодежи, что способствует развитию общества.

Ключевые слова: молодежь, духовно-нравственный облик, исторические процессы, социальные системы, образование, культура, нравственные ценности, национальная идентификация, глобализация, семья, воспитание, историческое наследие, независимость, советский период.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF HISTORICAL PROCESSES AND SOCIAL SYSTEMS IN THE FORMATION OF YOUTH'S SPIRITUAL AND MORAL CHARACTER.

Abstract: *This scientific article examines the role of historical processes and social systems in shaping the spiritual and moral character of youth. The moral values and worldview of youth are formed through the interplay of social systems, economic conditions, education, culture, and historical events. Different historical periods, such as the Soviet era, the period of independence, and globalization, have influenced the moral perspectives of youth. The impact of the education system, family, and cultural heritage is also explored. The article aims to analyze the role of historical and social factors in shaping the moral education of youth, contributing to the development of society.*

Keywords: *youth, spiritual and moral character, historical processes, social systems, education, culture, moral values, national identity, globalization, family, upbringing, historical heritage, independence, Soviet period.*

Yoshlar axloqiy tarbiyasini shakllanishi, asosan, ijtimoiy tizimlar, madaniyat, ta'lim va boshqa ko'plab omillarga bog'liq. Shuningdek, yoshlarning axloqiy qarashlari va hayotiy qadriyatlari jamiyatning ijtimoiy tizimi, iqtisodiy holati va madaniy merosiga ta'sir qiladi.

Jamiyatning tarixiy jarayonlari, o'zgarishlar yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Misol uchun, mustamlakachilik, sovet davri, yoki mustaqillik yillaridagi ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar yoshlarning dunyoqarashi, axloqiy me'yorlari va qadriyatlarini shakllantirgan. Bu davrlar yoshlarning qarashlarida yangi qiyinchiliklar bilan birga imkoniyatlar va muvaffaqiyatlar keltirib chiqargan. **Sovet davrida** yoshlarning tarbiyasiga alohida e'tibor berilgan. Madaniy-axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy tizim, yoshlarni "komunistik g'oya" asosida tarbiyalashga intilgan. **Mustaqillik davrida** esa yoshlar uchun yangi axloqiy va ma'naviy qadriyatlar paydo bo'ldi.

Jumladan, yoshlarning ma'naviy-axloqiy shakllanishida ijtimoiy tizim va jamiyatning iqtisodiy holati ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, zamonaviy globalizatsiya va axborot texnologiyalari yoshlarning dunyoqarashini va qadriyatlarini o'zgartiradi. **Ijtimoiy o'zgarishlar:** Ijtimoiy inqirozlar, iqtisodiy qiyinchiliklar, mehnat bozorining o'zgarishi va ta'lim tizimining modernizatsiyasi yoshlarning ma'naviy-axloqiy shakllanishiga ta'sir qiladi. Oqibatda yoshlar ko'proq individualizmni va erkin fikrlashni qadrlashga intilishlari mumkin.

Ilmiy adabiyotlar tahlili yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasining shakllanishidagi tarixiy jarayonlar va ijtimoiy tizimlarning o'rni va rolini o'rganishda muhim ahamiyatga ega.

Bir qator ilmiy adabiyotlar yoshlarning axloqiy qarashlarini shakllantirishda tarixiy va ijtimoiy jarayonlarning ta'sirini ko'rsatadi. Masalan, T. S. Sadykova (2011) [1; 7-b] o'zining "Yoshlar va axloqiy tarbiya" asarida yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga bog'lab tahlil qiladi. Tadqiqotda yoshlarning axloqiy me'yorlari o'zgarishi, o'zlikni anglash va milliy qadriyatlarning yoshlarning dunyoqarashida qanday ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. L. V. Filippova (2015) [2; 63-b] "Yoshlar va madaniy tarbiya" asarida madaniyat va ta'lim tizimining yoshlarning ma'naviy shakllanishiga ta'siri haqida fikr yuritadi. Uning fikriga ko'ra, ijtimoiy tizimlarning o'zgarishi va madaniy o'zgarishlar yoshlarning dunyoqarashini, axloqiy qadriyatlarini yangilashga olib keladi. Yoshlarning ma'naviy shakllanishi tarixiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liq. M. X. Shirinov (2013) [3; 101-b] o'z asarida, O'zbekiston tarixida turli siyosiy davrlar (masalan, sovet davri) yoshlarning axloqiy tarbiyasiga qanday ta'sir qilganini tahlil qiladi. U Sovet Ittifoqining markazlashtirilgan tarbiyasi va uning yoshlar tarbiyasiga, shuningdek, milliy qadriyatlarni saqlashdagi rolini muhokama qiladi. Bundan tashqari, Z. G. Karimov (2019) [4; 34-b] tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, mustaqillik davri va globalizatsiya ta'sirida yoshlarning axloqiy qiyofasining qanday o'zgarayotganini o'rganadi. Mustaqillikning boshlanishi, milliy qadriyatlarni yangilash va yoshlarni yangi ijtimoiy me'yorlarga moslashtirish uchun qilingan sa'y-harakatlar haqida batafsil so'z boradi. Ijtimoiy tizimlar va ularning yoshlar tarbiyasidagi o'rni haqida bir qator ilmiy tadqiqotlar mavjud. A. M. Khidoyatov (2017) [5; 58-b] ijtimoiy tizimning yoshlar axloqiy tarbiyasiga ta'sirini o'rganib, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning o'zgarishi yoshlarning axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Uning tadqiqotiga ko'ra, ijtimoiy va iqtisodiy inqirozlar yoshlarni turli ijtimoiy rollarga moslashishga majbur qiladi, bu esa ularning dunyoqarashiga ta'sir qiladi. S. A. Mirzaev (2018) [6; 38-b] "Globalizatsiya va yoshlarning axloqiy tarbiyasi" asarida, globalizatsiyaning ta'sirida yoshlarning axloqiy qadriyatlarining o'zgarishini tahlil qiladi. U, ayniqsa, global axborot makonining yoshlarning axloqiy qarashlariga ta'sirini ko'rib chiqadi. Yoshlarning axloqiy shakllanishida ta'lim tizimi katta rol o'ynaydi.

A. R. Omonov (2016) [7; 43-b]. tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar ta'lim tizimining yoshlarning axloqiy qarashlarini shakllantirishdagi o'rnini tahlil qiladi. Uning fikriga ko'ra, ta'lim muassasalarida axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, yoshlarni jamiyatga mos ravishda tarbiyalashda eng muhim omil hisoblanadi.

B. X. Akhmedov (2020) [8; 64-b] "O'zbekiston ta'lim tizimida yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasining o'zgarishi" asarida ta'lim tizimining yoshlarning dunyoqarashiga ta'sirini ko'rib chiqadi. Uning tadqiqotlariga ko'ra, ta'limdagi o'zgarishlar yoshlarning axloqiy me'yorlarini yangilash va ularga yangi dunyoqarashlarni o'rgatishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ilmiy adabiyotlar yoshlarning axloqiy shakllanishi jarayonida ijtimoiy, siyosiy, madaniy va ta'limiy omillarning muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqotlar, yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalashda tarixiy va ijtimoiy jarayonlarning ahamiyatini yanada yaxshiroq tushunishga yordam beradi[9; 82-b].

Shuningdek, ta'lim tizimi va oilaviy tarbiya ham yoshlarning axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatda barqarorlikni va ijtimoiy hamjihatlikni ta'minlashga yordam beradi.

Oilaviy tarbiya: Oila yoshlarning birinchi ta'lim muassasasi bo'lib, axloqiy qadriyatlarning boshlang'ich manbai hisoblanadi. Oila muhitida yoshlar hurmat, muhabbat, adolat, va to'g'ri-hatolikni o'rganadilar. Yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasi shakllanishida milliy madaniyat, urf-odatlar va an'analar katta ahamiyatga ega. Ular yoshlarning identifikatsiyasi va qadriyatlarini shakllantiradi. O'zbek xalqi uchun milliy urf-odatlar, diniy qadriyatlar va tarixiy meros yoshlarning axloqiy me'yorlari va dunyoqarashlarini shakllantiruvchi muhim omillardir [10; 28-b].

Yoshlar – har bir jamiyatning eng faol va istiqbolli qatlami bo'lib, ular nafaqat kelajakning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida, balki jamiyatning ma'naviy-axloqiy va madaniy qadriyatlarini saqlab qolish, rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasining shakllanishi, ularning dunyoqarashi, maqsadlari va hayotiy yondashuvlari keng ijtimoiy va tarixiy jarayonlarning natijasi sifatida shakllanadi. Yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasi deganda, ularning hayotiy qadriyatlari, axloqiy me'yorlari, ma'naviy dunyoqarashi, o'z-o'zini tarbiyalash va jamiyatdagi o'rni tushuniladi. Bu qiyofa yoshlarning ichki dunyosida bo'layotgan o'zgarishlar va tashqi jamiyat bilan aloqalar orqali shakllanadi. Yoshlarning axloqiy qadriyatlari, ularning shaxsiy va jamiyatdagi o'rni, o'z-o'zini hurmat qilish va boshqalar bilan hurmatli munosabatlar kabi omillar ularning umumiy ma'naviy ko'rinishini belgilaydi.

Yoshlar ma'naviy-axloqiy qiyofasining shakllanishida tarixiy jarayonlar va ijtimoiy tizimlarning o'rni va roliga doir taklif va tavsiyalar:

Birinchidan, tarixiy jarayonlarni yanada chuqurroq tahlil qilish: Sovet davri va mustaqillik davridagi yoshlar tarbiyasining o'ziga xos xususiyatlarini yanada chuqurroq tahlil qilish lozim. Masalan, sovet davrining kommunistik qadriyatlar asosida tarbiyalash siyosati, mustaqillik davrida esa milliy qadriyatlar va mustaqillik g'oyalarining ta'siri kengroq yoritilishi kerak. Bu orqali, jamiyatda yuz bergan o'zgarishlarning yoshlarning axloqiy qarashlariga qanday ta'sir ko'rsatganini aniqroq tushunish mumkin.

Ikkinchidan, ijtimoiy tizimlarning rolini kengaytirish: Ijtimoiy tizimlarning, xususan, ta'lim tizimi, media, oilaviy tarbiya va ijtimoiy muhitning yoshlarning ma'naviy-axloqiy shakllanishiga ta'siri haqida kengroq misollar keltirish zarur.

Uchinchidan, zamonaviy yoshlarning ijtimoiy muammolariga alohida e'tibor qaratish: Yoshlar va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlar (masalan, yoshlarning an'anaviy qadriyatlar bilan zamonaviy qadriyatlar o'rtasidagi farq) haqida yanada kengroq tahlil qilish zarur. Hozirgi kunda yoshlarning ma'naviy-axloqiy shakllanishiga ijtimoiy va iqtisodiy muammolar qanday ta'sir ko'rsatayotgani haqida aniq statistik va amaliy ma'lumotlar keltirish foydali bo'ladi.

To'rtinchidan, madaniy va diniy qadriyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish: O'zbekiston kabi ko'p millatli va diniy jihatdan xilma-xil jamiyatlarda, yoshlarning ma'naviy-axloqiy shakllanishi milliy va diniy qadriyatlar asosida qanday amalga oshirilishini o'rganish zarur.

Beshinchidan, globalizatsiya va uning yoshlarning axloqiy qiyofasiga ta'sirini tahlil qilishda zamonaviy ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarning yoshlar axloqiga qanday o'zgarishlar kiritayotgani haqidagi tahlilga alohida e'tibor qaratish muhimdir.

Yoshlar ma'naviy-axloqiy qiyofasining shakllanishida tarixiy jarayonlar va ijtimoiy tizimlarning o'rnini va roliga doir quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi: Ta'lim tizimining samaradorligini oshirish: Ta'lim tizimining yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini yaxshilashda asosiy vosita sifatida ishlatilishini ta'minlash zarur. Oila tarbiyasiga e'tibor: Oila yoshlarning birinchi ta'lim muassasasi sifatida, ularning axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Shu bois, ota-onalar uchun tarbiyaviy kurslar va ma'naviy-axloqiy tarbiya bo'yicha seminarlar tashkil etish kerak. Yoshlar bilan ishlovchi ijtimoiy institutlar faoliyatini kuchaytirish: Yoshlar bilan ishlovchi tashkilotlar va ijtimoiy institutlar, ularning ma'naviy-axloqiy shakllanishini qo'llab-quvvatlashda mustahkam rol o'ynaydi. Yoshlarning so'ngi avlodiga xos yangi ijtimoiy muammolarni tahlil qilish: Digital muhitdagi yoshlarning axloqiy qiyofasi va uning shakllanishiga ta'siri o'rganilishi lozim. Raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va internetning yoshlarning axloqiy qarashlariga qanday ta'sir qilishi haqida amaliy tadqiqotlar o'tkazish foydalidir. Tadqiqotlar va amaliy ishlarning integratsiyasi: Ilmiy tadqiqotlarni yanada amaliy asosda yoritish zarur. Yangi metodologiyalar va so'nggi ilmiy yondashuvlar orqali yoshlarning ma'naviy-axloqiy shakllanishi bo'yicha amalga oshirilgan amaliy ishlar va natijalarni kengroq ko'rib chiqish zarur.

Xulosa: Yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasining shakllanishi – bu ko'plab faktorlar, shu jumladan tarixiy jarayonlar, ijtimoiy tizimlar, ta'lim, madaniyat va oilaviy tarbiyaning o'zaro ta'siri natijasidir. Jamiyatning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy holati yoshlarning dunyoqarashini va axloqiy qarashlarini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Shu sababli, yoshlarni axloqiy va ma'naviy jihatdan to'g'ri tarbiyalash, jamiyatning barqaror rivojlanishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sadykova T. S. Yoshlar va axloqiy tarbiya. Toshkent: O'qituvchi. 2011. 6-7-betlar
2. Filippova L. V. Yoshlar va madaniy tarbiya. Moskva: Pedagogika. 2015. 63-bet
3. Ochilova, N. R. (2022). WAYS OF DEVELOPING THE ACTIVITY OF CULTURAL CENTERS. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE" THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS* (Vol. 1, No. 4, pp. 34-41).
4. Ruzimuratovna, N. O. (2022). Book Reading-Young People as a Factor of Spiritual and Moral Growth. *Central Asian Journal of Social Sciences and History*, 3(11), 116-118.
5. Ташбаева, Г. Ю. (2018). РОЛЬ ДУХОВНОСТИ В ВОСПИТАНИИ ДУХОВНО РАЗВИТОЙ МОЛОДЁЖИ. *Экономика и социум*, (2 (45)), 449-450.
6. Ochilova, N. R. (2023). The importance of moral education of young people in the development of new Uzbekistan. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(11), 25-28.
7. Манзаров, Ю. Х., & Очилова, Н. Р. (2019). Как воздействовать на своё отношение к человеку. *Academy*, (11 (50)), 18-20.
8. Ruzimuratovna, O. N., Khurramovich, M. Y., & Suyunovna, J. S. (2020). The main features of western Europe medieval, modern philosophy and philosophical views in the 9TH-12TH centuries in Central Asia. *Journal of Critical Reviews*, 7(14), 193-199.
9. Ochilova, N. R., Elboeva, S. B., & Buriev, I. I. (2021). ISSUES OF FORMATION OF UNIVERSAL VALUES IN THE DEVILMENT OF NATIONAL CULTURAL CENTERS. *Scientific progress*, 2(2), 496-500.
10. Очилова, Н. Р. (2024). ВАЖНОСТЬ ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ В НАЦИОНАЛЬНОМ ДУХЕ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 4(4), 29-33.
11. Ruzimuratovna, O. N. (2022). Ways to absorb the national idea in the youth mind. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 122-124.
12. Shirinov M. X. O'zbekiston tarixida yoshlarning axloqiy tarbiyasi. Toshkent: Fan. 2013.101-102-betlar.
13. Karimov Z. G. Mustaqillik davrida yoshlarning ma'naviy shakllanishi. Toshkent: O'zbekiston. 2019.34-bet.
14. Khidoyatov A. M. Ijtimoiy tizimlar va yoshlar tarbiyasi. Toshkent: Adabiyot. 2017.58-59-betlar.
15. Mirzaev S. A. Globalizatsiya va yoshlarning axloqiy tarbiyasi. Toshkent: Yoshlar. 2018.38-bet.

16. Omonov A. R. Ta'lim tizimining yoshlarning axloqiy tarbiyasiga ta'siri. Toshkent: Ta'lim. 2016.43-44-betlar.
17. Akhmedov B. X. O'zbekiston ta'lim tizimida yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasining o'zgarishi. Toshkent: O'qituvchi. 2020.64-65-betlar.
18. Abdullaeva M. S. Sovet davri va mustaqillik davridagi yoshlarning axloqiy qadriyatlari. Toshkent: Fan va texnologiya. 2012. 81-82-betlar.
19. Xolmatov A. T. O'zbekiston tarixi va yoshlar tarbiyasi. Toshkent: Milliy meros. 2014. 28-bet.
20. Курбонова, М. Б. (2023). ДАВЛАТ ТИЛИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАРИХИЙ ИЖТИМОЙ АСОСЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(3), 407-413.
21. Курбонова, М. Б. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДА ТИЛ СОҲАСИДАГИ СИЁСАТ ВА ТАРИХИЙ АҲАМИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(5-2), 898-904.
22. Курбонова, М. Б., & Элбоева, Ш. Б. (2020). PEDAGOGIK TEXNOLOGIYANING MANBALARI, METODOLOGIK ASOSLARI VA UNING TURLARI. Интернаука, (22-3), 61-63.
23. Курбонова, М. Б. (2023). ДАВЛАТ ТИЛИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАРИХИЙ ИЖТИМОЙ АСОСЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(3), 407-413.
24. Курбанова, М. Б. (2017). Экономическая социология в Узбекистане. In International Scientific and Practical Conference World science (Vol. 4, No. 4, p. 16). ROST.
25. Курбонова, М. Б. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДА ТИЛ СОҲАСИДАГИ СИЁСАТ ВА ТАРИХИЙ АҲАМИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(5-2), 898-904.